

ХАРИТОНОВА О.І., ГАЛУПОВА Л.І., КИРИЛЮК А.В.

**САНКЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕЖ ПРИВАТНОГО ПРАВА ПІД ВПЛИВОМ
ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ****SANCTIONS-RELATED IMPACT ON INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS:
TRANSFORMATION OF THE BOUNDARIES OF PRIVATE LAW
UNDER THE INFLUENCE OF THE PUBLIC INTEREST**

У статті здійснено комплексний науковий аналіз правової природи санкційних обмежень у сфері інтелектуальної власності та їх впливу на трансформацію меж сучасного приватного права під впливом публічного інтересу. Запропоновано авторське визначення поняття «санкційне обмеження прав інтелектуальної власності», визначено його характерні ознаки та місце у системі обмежень суб'єктивних цивільних прав. Доведено, що санкційне обмеження не змінює приватноправової природи прав інтелектуальної власності, а лише обмежує можливість реалізації окремих правомочностей правоволодільця протягом строку дії відповідної санкції. Встановлено, що санкційний механізм є особливою формою адресного публічно-правового впливу, яка модифікує межі здійснення виключних прав без трансформації їх юридичної природи. Обґрунтовано, що сучасний розвиток санкційного законодавства свідчить про посилення взаємодії приватноправових і публічно-правових засобів регулювання та формування нової моделі співвідношення приватного і публічного інтересу у сфері інтелектуальної власності.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема формально-юридичний метод – для аналізу законодавства України; системно-структурний – для визначення місця санкційних обмежень у системі цивільно-правових обмежень; функціональний – для дослідження впливу санкційного механізму на здійснення майнових прав інтелектуальної власності; метод правового моделювання – для формулювання авторського визначення санкційного обмеження прав інтелектуальної власності та обґрунтування його місця у системі сучасного приватного права.

Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку доктрини права інтелектуальної власності шляхом обґрунтування концепції санкційного обмеження прав інтелектуальної власності як самостійного виду обмеження суб'єктивних цивільних прав, уточненні понятійно-категоріального апарату та поглибленні наукових уявлень про трансформацію меж приватного права під впливом публічного інтересу. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості

© ХАРИТОНОВА О.І. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції (Національний університет «Одеська юридична академія») <https://orcid.org/0009-0004-9675-0654>

© ГАЛУПОВА Л.І. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції (Національний університет «Одеська юридична академія») <https://orcid.org/0000-0001-6263-2773>

© КИРИЛЮК А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції (Національний університет «Одеська юридична академія») <https://orcid.org/0000-0002-3051-6599>

їх використання під час вдосконалення законодавства України у сфері санкційної політики та права інтелектуальної власності, а також у правозастосовній діяльності органів державної влади, судовій практиці.

Ключові слова: *право інтелектуальної власності, санкції, санкційне обмеження, приватний інтерес, публічний інтерес, суб'єктивні цивільні права, майнові права інтелектуальної власності, виключні права, суб'єкти прав інтелектуальної власності.*

The article provides a comprehensive scholarly analysis of the legal nature of sanctions-related restrictions in the field of intellectual property and their impact on the transformation of the boundaries of modern private law under the influence of the public interest. An authorial definition of the concept of «sanctions-related restriction of intellectual property rights» is proposed, and its characteristic features and place within the system of restrictions on subjective civil rights are identified. It is demonstrated that a sanctions-related restriction does not alter the private-law nature of intellectual property rights, but merely limits the possibility of exercising certain powers of the right holder for the duration of the relevant sanction. It is established that the sanctions mechanism constitutes a special form of targeted public-law influence that modifies the limits of the exercise of exclusive rights without transforming their legal nature. It is substantiated that the contemporary development of sanctions legislation reflects the increasing interaction between private-law and public-law regulatory instruments and the emergence of a new model of correlation between private and public interests in the field of intellectual property.

The study employs a set of general scientific and special legal methods, including the formal legal method, used to analyse Ukrainian legislation; the systemic and structural method, applied to determine the place of sanctions-related restrictions within the system of civil-law restrictions; the functional method, used to examine the impact of the sanctions mechanism on the exercise of intellectual property rights; and the method of legal modelling, applied to formulate the authorial definition of sanctions-related restriction of intellectual property rights and to substantiate its place within the system of modern private law.

The theoretical significance of the study lies in the development of intellectual property law doctrine through the substantiation of the concept of sanctions-related restriction of intellectual property rights as an independent type of restriction on subjective civil rights, the refinement of the relevant conceptual and categorical framework, and the deepening of scholarly understanding of the transformation of the boundaries of private law under the influence of the public interest. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in improving Ukrainian legislation in the fields of sanctions policy and intellectual property law, as well as in the law-enforcement activities of public authorities and judicial practice.

Key words: *intellectual property law, sanctions, sanctions-related restriction, private interest, public interest, subjective civil rights, intellectual property rights, exclusive rights, subjects of intellectual property rights.*

Вступ. Актуальність заявленої тематики зумовлена глибокими трансформаційними процесами, що відбуваються у правовій системі України в умовах воєнного стану та активної санкційної політики держави. Традиційно права інтелектуальної власності розглядаються як класичний інститут приватного права, заснований на принципі диспозитивності. Майнові авторські права гарантуються як національним законодавством, так і міжнародними актами, зокрема положеннями статті 41 Конституції України та статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Водночас повномасштабна зброяна агресія проти України спричинила суттєве посилення ролі публічного інтересу у правовому регулюванні майнових відносин. Санкційні механізми, запроваджені з метою захисту національної безпеки та державного суверенітету, охопили не лише матеріальні активи, а й нематеріальні об'єкти, включно з майновими правами інтелектуальної

власності. Таким чином, сфера, що історично сприймалася як переважно приватноправова, стала об'єктом безпосереднього публічно-правового впливу.

У цих умовах постає принципово нове для вітчизняної доктрини питання: чи є допустимим примусове припинення або відчуження майнових прав інтелектуальної власності в межах санкційного механізму, та які межі такого втручання? Фактичне включення інтелектуальної власності до переліку активів, що можуть бути стягнуті в дохід держави, свідчить про трансформацію меж здійснення приватного права під впливом публічного інтересу, зокрема інтересу національної безпеки.

Проблематика набуває особливого значення з огляду на необхідність дотримання принципу пропорційності та забезпечення балансу між правами інтелектуальної власності автора чи правоволодільця та легітимними цілями держави. Відсутність усталеної теоретичної моделі співвідношення санкційної політики та гарантій реалізації права інтелектуальної власності створює ризики як зловживанням публічним інтересом, так і зниження рівня правової визначеності у сфері інтелектуальної власності.

Таким чином, дослідження санкційного впливу на права інтелектуальної власності, а також аналіз трансформації меж приватного права під впливом публічного інтересу є своєчасним та науково значущим щодо формування нової моделі взаємодії приватного та публічного інтересу у сучасному правопорядку України.

Теоретична база. У вітчизняній юридичній науці важливими для теоретичної розробки проблематики санкційних обмежень у сфері інтелектуальної власності є праці таких дослідників, як Ю. Капіца, О. Орлюк, Р. Шишка, А. Кодинець, Н. Філатова, Л. Тарасенко та інших вчених. Попри суттєвий розвиток доктрини права інтелектуальної власності, проблематика санкційних обмежень у цій сфері залишається недостатньо розробленою. При цьому комплексний доктринальний аналіз санкційного механізму як самостійного інституту обмеження майнових прав інтелектуальної власності, визначення його місця у системі цивільно-правових обмежень, співвідношення із класичними механізмами обмеження виключних прав та відповідності стандартам міжнародного й європейського права у вітчизняній юридичній науці практично відсутній, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-правовий аналіз санкційного впливу на права інтелектуальної власності.

Результати дослідження. Питання меж здійснення прав інтелектуальної власності, їх обмеження в публічних інтересах і взаємодії з публічно-правовим регулюванням традиційно досліджувалися в контексті примусових ліцензій, виключень із авторського права та захисту конкуренції. Проблематика прав інтелектуальної власності як безпосереднього об'єкта санкційного режиму є значно новішою і доктринально ще недостатньо розробленою. В Україні у 2023–2025 роках з'явилися перші аналітичні публікації, присвячені санкційному виміру охорони інтелектуальної власності, які мали переважно прикладний характер. У них аналізувалися правові наслідки введення в дію Указу Президента України від 20 листопада 2023 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 листопада 2023 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Російської Федерації та Республіки Білорусь в оборонно-промисловій сфері»» [1], окремі аспекти діяльності ІР відомств [2] в умовах санкційного режиму, а також новели санкційної політики Європейського Союзу, зокрема положення 14-го пакета санкцій [3], що впливають на сферу інтелектуальної власності та взаємодію з російськими суб'єктами. Водночас комплексне теоретико-правове дослідження санкцій як самостійного механізму охорони прав інтелектуальної власності у вітчизняній доктрині фактично відсутнє.

Стаття 418 Цивільного кодексу України визначає право інтелектуальної власності як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [4]. Доктринальна характеристика права інтелектуальної власності як різновиду цивільних прав традиційно ґрунтується на сукупності його ключових ознак, до яких належать абсолютний характер права (можливість його захисту від порушень з боку третіх осіб), поєднання особистих немайнових і майнових прав, строковість, територіальність та виключність. Остання полягає в тому, що використання об'єкта права інтелектуальної власності без дозволу правоволодільця, за відсутності встановлених законом винятків, визнається порушенням його прав. Виключний характер права інтелектуальної власності проявляється насамперед у можливості правоволодільця самостійно визначати умови, підстави та коло осіб, яким може бути надано дозвіл на використання відповідного об'єкта, а також

розпоряджатися належними йому майновими правами шляхом їх відчуження, передачі у заставу або спадкування відповідно до вимог законодавства [5, с. 35].

Водночас приватноправава природа прав інтелектуальної власності ніколи не була абсолютною – вже на рівні класичної доктрини визнавалося, що їх здійснення пов'язане з публічним інтересом у доступі до знань, технологій і культурних надбань. Відтак примусові ліцензії (статті 30–31 Угоди ТРІПС), виключення та обмеження авторського права (стаття 13 Угоди ТРІПС [6], статті 5–8 Директиви 2001/29/ЄС [7]), вичерпання прав при паралельному імпорті – усі ці механізми являють собою інституційне закріплення компромісу між виключним, приватним за своєю природою правом та суспільним інтересом в обмеженні монополії правоволодільця. З погляду методології приватного права, йдеться про системні, нормативно передбачені межі здійснення суб'єктивних цивільних прав, вбудовані в саму конструкцію виключного права як правового явища.

Принципово важливо розмежовувати поняття «обмеження прав інтелектуальної власності» у класичному цивілістичному розумінні та «санкційне обмеження здійснення прав інтелектуальної власності», хоча зовнішньо вони можуть мати схожі наслідки – позбавлення правоволодільця можливості реалізовувати своє право. Перше є елементом системного нормативного балансу між інтересами правоволодільця і суспільства, вбудованим у саму природу виключного права і розрахованим на невизначене коло суб'єктів. Друге – є реакцією держави на конкретний юридичний факт (збройна агресія, тероризм, дії проти національних інтересів) і застосовується до персонально або секторально визначеного суб'єкта.

Закон України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року визначає санкції як спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, що застосовуються Україною з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави [8]. Аналіз переліку видів санкцій, встановленого частиною першою статті 4 Закону, виявляє кілька механізмів, що безпосередньо або опосередковано зачіпають права інтелектуальної власності: блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном; обмеження торговельних операцій; зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань; анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів; повна або часткова заборона вчинення правочинів щодо цінних паперів. Права інтелектуальної власності мають майновий характер, а отже входять до поняття «активи» і підпадають під санкцію блокування; ліцензійні угоди є правочинами щодо об'єктів права інтелектуальної власності, а виплата роялті є фінансовим зобов'язанням, яке може бути призупинено; реєстрація охоронних документів пов'язана з отриманням дозволів від компетентних органів, отже і цей канал є потенційно доступним для санкційного впливу.

На рівні секторальних санкцій Україна прямо адресувала Росію і Білорусь щодо прав інтелектуальної власності. Указом Президента України від 20 листопада 2023 року введено в дію рішення РНБО України «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Російської Федерації та Республіки Білорусь в оборонно-промисловій сфері», яким, зокрема, заборонено передачу резидентам і резидентами Російської Федерації та Республіки Білорусь технологій, прав на об'єкти права інтелектуальної власності, а також заборонено здійснення зазначеними резидентами дій з одержання охоронних документів, здійснення інших дій, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування напівпровідникових виробів, торговельні марки, географічні зазначення, сорти рослин, об'єкти авторського права і суміжних прав), крім дій щодо продовження строку чинності та охоронних документів [9]. Примітно, що ця заборона є секторально-суб'єктною: вона прив'язана до резидентства санкціонованої держави, а не до конкретного об'єкта або особи.

Регламент Ради (ЄС) 2024/1745 від 24 червня 2024 року, який уклав 14-й пакет економічних обмежувальних заходів проти Росії, запровадив ще більш прямий механізм: офісам інтелектуальної власності держав-членів ЄС, EUIPO та Європейському патентному відомству заборонено приймати нові заявки на реєстрацію прав інтелектуальної власності від фізичних і юридичних осіб – резидентів Росії або осіб, що знаходяться під їх контролем [2]. Крім того, стаття 12g зазначеного Регламенту (у редакції 14-го пакету) зобов'язала особу, що уклала договір купівлі, ліцензії або передачі прав інтелектуальної власності чи комерційної таємниці стосовно товарів із Загального переліку пріоритетних позицій, включити до такого договору пряму заборонну клаузулу «No Russia» – договірне зобов'язання контрагента не здійснювати ліцензоване право стосовно Росії та не дозволяти такого використання третіми особами.

У США блокування активів відповідно до Директиви 4 OFAC від 28 лютого 2022 року фактично унеможливило здійснення платежів на користь Центрального банку Росії, що, в свою чергу, унеможливило перерахування зборів до Роспатенту через ланцюжок платежів, оскільки Роспатент обслуговувався через заблоковану фінансову інфраструктуру. Це означало, що американські правоволодільці фактично втратили можливість підтримувати й реєструвати права в Росії не через пряму заборону щодо прав інтелектуальної власності, а через блокування фінансових каналів [10] – виразний приклад опосередкованого санкційного впливу на здійснення виключних прав.

Аналіз правового регулювання та сформованої практики засвідчує наявність низки концептуальних проблем, вирішення яких неможливе виключно засобами позитивного права і потребує доктринального переосмислення місця санкційного механізму у системі права інтелектуальної власності.

Насамперед варто зазначити, що права інтелектуальної власності можуть виступати самостійним об'єктом санкційного впливу. Хоча традиційно адресатом персональних санкцій є особа, а об'єктом блокування – активи як цілісний майновий комплекс правоволодільця, майнові права інтелектуальної власності повністю охоплюються категорією активів. Як майнові права вони можуть бути предметом заборони на передачу, ліцензування, реєстрацію чи інші форми розпорядження. Передбачені законодавством України та Європейського Союзу секторальні обмеження щодо передачі технологій, набуття або реєстрації прав інтелектуальної власності свідчать про те, що санкційному впливу підлягають не лише економічні вигоди чи фінансові потоки, пов'язані з відповідними правами, а й самі правомочності щодо їх набуття, здійснення та розпорядження. Таким чином, право інтелектуальної власності постає не лише різновидом майнового активу, а й самостійним предметом санкційних обмежень.

При використанні теоретичної конструкції «санкційний вплив на права інтелектуальної власності», слід відповісти на такі питання: чи є право інтелектуальної власності об'єктом санкції чи лише об'єктом санкційного впливу?

Відповідь на це питання залежить від того, про який вид санкції ми говоримо. Тому слід розрізняти «об'єкт санкції» та «об'єкт санкційного впливу».

Якщо йдеться про персональні санкції, то у класичній конструкції санкція спрямована на суб'єкта – фізичну або юридичну особу. Наприклад, санкціонується особа, а блокування її активів є наслідком застосування санкції.

У такому випадку право інтелектуальної власності не є об'єктом санкції у вузькому сенсі, але є об'єктом санкційного впливу. Тобто, суб'єкт є адресатом санкції, а майнове право інтелектуальної власності є об'єктом впливу санкції. Це, на нашу думку, найбільш точна конструкція.

Але ситуація змінюється щодо секторальних санкцій. Якщо держава встановлює заборону передавати технології; передавати права інтелектуальної власності; набувати права; подавати заявки; здійснювати реєстраційні дії, то санкційний механізм вже безпосередньо стосується самих правовідносин інтелектуальної власності та їх юридичної динаміки. Тут право інтелектуальної власності вже можна розглядати як безпосередній предмет регулятивного впливу санкційного режиму. Тому, очевидно, має йтися про те, що право інтелектуальної власності не завжди є об'єктом санкції у вузькому значенні, але може бути безпосереднім об'єктом санкційного впливу, а в окремих випадках – предметом прямої санкційної заборони. Це, на нашу думку, точніше, ніж просто сказати, що «права інтелектуальної власності є об'єктом санкції».

Крім цього, санкційний вплив не є однорідним. Серед засобів санкційного впливу слід відрізняти кілька рівнів.

По-перше, це санкційне обмеження, при якому право залишається у правоволодільця, але обмежується: здійснення; використання; розпорядження; ліцензування; отримання доходу.

По-друге, санкційне блокування, при якому право або актив фактично «заморожується». Правоволоділець зберігає титул, але не може реалізувати певні правомочності.

По-третє, санкційне припинення або примусове відчуження, при якому відбувається зміна юридичної долі права. Тобто, право припиняється у попереднього носія, або переходить до іншого суб'єкта, зокрема держави.

Це вже не обмеження, а інший тип втручання. Тому ми можемо говорити про те, що санкційне обмеження є лише одним із різновидів санкційного впливу на права інтелектуальної власності.

Отже, санкційний вплив є родовим поняттям, а санкційне обмеження – одним із його видів.

Слід також розрізняти обмеження існуючого права від обмеження його набуття, оскільки обмеження існуючого права виникає тоді, коли право вже є, але правоволоділець не може повною мірою реалізувати свої правомочності (не може передати право, видати ліцензію, отримати роялті, тощо). В даному випадку санкція впливає на здійснення права. Обмеження набуття права має місце у ситуації, коли право ще не виникло і тому санкція не обмежує здійснення існуючого права, а впливає на можливість виникнення права, можливість набуття статусу правоволодільца, доступ до процедури реєстрації, можливість отримання охоронного документу. Тобто, це не обмеження права, а обмеження юридичної можливості стати носієм права. Тому обмеження існуючого права є обмеженням реалізації суб'єктивного права, тоді як обмеження його набуття є обмеженням юридичної можливості виникнення або набуття суб'єктивного права.

З цього можна зробити висновок, що це два різні рівні санкційного впливу. Санкції можуть втручатися не тільки в статистику права, а й у його динаміку.

Дуже цікавим у даному контексті є питання про те, чи може санкційний механізм не лише обмежувати здійснення майнових прав інтелектуальної власності, а й спричиняти припинення їх належності певному суб'єкту внаслідок стягнення активів у дохід держави? Показовим прикладом найбільш інтенсивного втручання санкційного механізму у сферу майнових прав є застосування до Таїсії Повалій санкції у вигляді стягнення активів у дохід держави. Цей випадок потребує окремого доктринального аналізу з огляду на питання про можливість включення до складу таких активів майнових прав інтелектуальної власності та про співвідношення санкційного стягнення активів із примусовим припиненням належності відповідних прав санкціонованій особі.

Рішенням ВАКС від 22 жовтня 2024 року у справі № 991/8552/24, суд прямо встановив, що Таїсія Повалій була власницею майнових прав на музику та слова до дев'яти творів, причому суд дослідив договори відчуження майнових авторських прав, за якими вона ці права придбала. У резолютивній частині рішення ці права були включені до активів, які стягнуто в дохід держави. Йдеться про: «Обниму тебя»; «Любим, понимать и слушать»; «Ангелы-хранители»; «Назавжди»; «Просто я хочу»; «Бусинки любви»; «Больше чем близко»; «Я лечу в даль с тобой синюю»; «Доброе утро». Суд не просто назвав їх «авторськими правами», а встановив юридичний титул Повалій: вона була власницею майнових прав [11]. 12 грудня 2024 року Апеляційна палата ВАКС залишила рішення першої інстанції без змін. У повідомленні самого суду прямо зазначено, що йдеться про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», тобто стягнення активів у дохід держави [12].

На офіційному сайті Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) від 8 вересня 2025 року було зазначено, що майнові права на музику та слова дев'яти пісень, які належали Таїсії Повалій, були зареєстровані за Державою Україна в особі Фонду державного майна України. Тобто, УКРНОІВІ прямо характеризує цей випадок як такий, коли майнові права на музичні твори, що належали підсанкційній особі, перейшли у власність держави. Реєстрація відбулася на виконання рішення ВАКС, залишеного без змін апеляційною інстанцією [13].

Наведений приклад свідчить, що санкційний вплив у сфері інтелектуальної власності може виходити за межі тимчасового обмеження здійснення майнових прав або їх блокування та спричиняти зміну суб'єкта належності таких прав. Отже, санкційне обмеження необхідно відмежовувати від санкційного стягнення майнових прав у дохід держави як різних за інтенсивністю та юридичними наслідками форм публічно-правового втручання у сферу приватних прав.

Проведений аналіз також дає підстави стверджувати, що застосування санкцій не змінює приватноправової природи виключних прав інтелектуальної власності. У випадку обмеження санкційний режим не припиняє існування самого суб'єктивного права та не трансформує його юридичну природу, а лише зумовлює виникнення особливого правового статусу правоволодільца, який обмежує можливість реалізації окремих правомочностей протягом строку дії відповідних санкцій. Санкції не ліквідовують виключне право і не змінюють його приватноправової природи, однак можуть унеможливити розпорядження відповідними правами, укладення ліцензійних договорів, одержання винагороди чи набуття нових охоронних документів. Отже, право інтелектуальної власності зберігає приватноправовий характер, тоді як обмеження його здійснення має публічно-правову природу.

У випадку Таїсії Повалій відбулася зміна суб'єкта належності майнових прав. Але внаслідок переходу до держави це право, на нашу думку, не втрачає цивільно-правову природу. Адже держава може бути суб'єктом майнових прав інтелектуальної власності, а саме право продовжує існувати як цивільне майнове право.

Зазначені висновки дозволяють констатувати більш широкую тенденцію трансформації сучасної методології приватного права. Класична модель приватноправового регулювання ґрунтується на автономії волі, юридичній рівності учасників, диспозитивності та свободі договору, тоді як встановлені законом обмеження мають загальний і однаково застосовний до всіх суб'єктів характер. Санкційний механізм істотно відрізняється від цієї конструкції, оскільки є формою адресного публічно-правового впливу, що безпосередньо втручається у сферу здійснення приватних прав. Він застосовується до індивідуально визначених осіб або окремих категорій суб'єктів, не змінюючи загального правового режиму здійснення прав інтелектуальної власності для інших учасників цивільного обороту. Це відображає ширшу закономірність розвитку сучасного права, яка проявляється у дедалі активнішому використанні публічно-правових механізмів для визначення меж реалізації приватних прав. Санкційне обмеження прав інтелектуальної власності є одним із найбільш виразних проявів цієї загальної тенденції.

На основі вищезазначеного, пропонуємо авторське визначення: санкційне обмеження прав інтелектуальної власності – це передбачений законом публічно-правовий захід обмежувального характеру, що застосовується до персонально або секторально визначеного суб'єкта та протягом строку дії відповідної санкції звужує або виключає можливість реалізації окремих правомочностей щодо набуття, здійснення, розпорядження правами на об'єкти інтелектуальної власності без зміни приватноправової природи цих прав, виходячи з цілей захисту національних інтересів, національної безпеки або протидії загрозам міжнародному миру і безпеці. Місце санкційного обмеження у системі обмежень суб'єктивних цивільних прав визначається тим, що воно не є системним (розрахованим на всіх учасників обороту) і не є вбудованим у зміст самого суб'єктивного права, як примусові ліцензії чи вилучення з охорони, натомість є екстраординарним (надзвичайним за підставою), адресним і завжди пов'язаним із суб'єктом, а не з об'єктом права.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку, що санкційний механізм у сучасному правопорядку України формує особливий напрям публічно-правового впливу на сферу прав інтелектуальної власності, який за своїм змістом та юридичними наслідками не може бути зведений виключно до обмеження здійснення суб'єктивних цивільних прав. Санкційний вплив на права інтелектуальної власності становить складне та диференційоване правове явище, що охоплює різні за характером та інтенсивністю форми втручання держави у сферу приватних прав – від обмеження окремих правомочностей та блокування активів до обмеження набуття прав і, у передбачених законом випадках, примусового припинення їх належності санкціонованій особі з переходом до держави.

У цьому контексті доцільно розмежовувати родові поняття санкційного впливу на права інтелектуальної власності та його окремі форми. Санкційне обмеження прав інтелектуальної власності полягає у встановленому законом публічно-правовому звуженні можливості здійснення окремих правомочностей щодо вже існуючого права без зміни його належності правоволоділцю. Санкційне блокування характеризується тимчасовим припиненням або істотним обмеженням можливості користування та розпорядження відповідним майновим активом при збереженні права за його первісним носієм. Водночас санкційний вплив може поширюватися не лише на здійснення вже набутого права, а й на процес його виникнення та набуття, зокрема шляхом обмеження можливості реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності або одержання охоронних документів. Отже, санкційне регулювання здатне впливати на різні стадії юридичного існування права інтелектуальної власності – від його набуття та здійснення до розпорядження ним і припинення належності конкретному суб'єкту.

Особливого значення у цьому контексті набуває санкція у вигляді стягнення активів у дохід держави. На відміну від блокування або інших обмежень, така санкція може спричиняти зміну суб'єкта належності майнового права інтелектуальної власності. У такому випадку йдеться вже не про санкційне обмеження, а про якісно іншу форму санкційного впливу, яка безпосередньо змінює юридичну долю майнового права.

У зв'язку з цим санкційний вплив доцільно розглядати як особливий, адресний та екстраординарний механізм публічно-правового втручання у сферу приватних прав інтелектуальної власності, який відрізняється від класичних цивілістичних обмежень суб'єктивних прав. На відміну від примусових ліцензій, законодавчих винятків, обмежень виключності або вичерпання права, що є системними елементами нормативного балансу між приватним і суспільним інтересом, санкційний вплив має переважно персоніфікований або секторальний характер та обумовлений цілями, що виходять за межі безпосереднього регулювання відносин інтелектуальної власності.

Водночас різна інтенсивність санкційного втручання зумовлює необхідність чіткого розмежування його форм. Обмеження здійснення права, блокування активу, обмеження набуття права та примусове стягнення майнового права в дохід держави не можуть розглядатися як тотожні правові явища, оскільки по-різному впливають на зміст суб'єктивного права, його належність та юридичну долю. Саме тому категорія «санкційний вплив на права інтелектуальної власності» є ширшою за поняття «санкційне обмеження прав інтелектуальної власності», а останнє має розглядатися лише як один із різновидів такого впливу.

Узагальнюючи, можна констатувати, що сучасна санкційна політика демонструє тенденцію до посилення публічно-правового навантаження на приватне право та розширення ролі публічного інтересу у визначенні меж існування і реалізації суб'єктивних цивільних прав. У сфері інтелектуальної власності ця тенденція проявляється особливо виразно, оскільки санкційний механізм може впливати не лише на можливість здійснення та розпорядження вже існуючим правом, а й на його набуття, а в окремих випадках – на суб'єкта його належності. Водночас така трансформація потребує дотримання принципів законності, правової визначеності та пропорційності, оскільки чим більш інтенсивним є публічно-правове втручання у сферу приватного права, тим вищими мають бути вимоги до його обґрунтованості, передбачуваності та відповідності легітимній меті.

Отже, санкційний механізм у сфері прав інтелектуальної власності слід розглядати не лише як форму обмеження приватного права, а як комплексний механізм публічно-правового впливу на його життєвий цикл, що здатний охоплювати набуття, здійснення, розпорядження та, у визначених законом випадках, зміну належності майнових прав інтелектуальної власності. Це зумовлює необхідність подальшого доктринального осмислення співвідношення приватно-правової природи прав інтелектуальної власності та публічно-правових механізмів їх обмеження, блокування і примусового переходу, а також формування належних критеріїв оцінки пропорційності такого втручання у світлі конституційних гарантій права власності та міжнародних стандартів захисту майнових прав.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 листопада 2023 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Російської Федерації та Республіки Білорусь в оборонно-промисловій сфері»: Указ Президента України від 20 листопада 2023 року № 762/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/762/2023>
2. Санкції проти агресора в дії: IP відомства країн ЄС більше не приймають заявки від росіян. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/sanktsii-proti-ahresora-01082024>
3. ЄС ухвалює 14-й пакет санкцій проти Росії через продовження нею протиправної війни проти України: посилення заходів з виконання санкцій і запобігання їх обходу. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_24_3423
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-ІV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40–44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Венедіктова І. В. Цивілістичне підґрунтя у формуванні предмета права інтелектуальної власності. *Право та інновації*. 2014. № 1–2 (5–6). С. 35–40. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/07/Venediktova.pdf>
6. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода Світової організації торгівлі від 15 квітня 1994 року. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
7. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0029>
8. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014. № 40, ст. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 листопада 2023 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до Російської Федерації та Республіки Білорусь в оборонно-промисловій сфері»: Указ Президента України від 20 листопада 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762/2023#n5>

10. План дій щодо посилення санкцій проти Російської Федерації. Міжнародна Робоча Група з Питання Санкцій Проти Росії від 19 Квітня 2022. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/14/09/ec9604286261bb499fd3ee12e0df3bbf_1650466841.pdf

11. Рішення Вищого антикорупційного суду від 22 жовтня 2024 року у справі № 991/8552/24 (провадження про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції»). Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/administrative/judgments/991_8552_24_22.10.2024.pdf

12. АП ВАКС залишила в силі рішення про застосування санкції та стягнення в дохід держави активів колишньої Народної артистки України, яка підтримала збройну агресію РФ. URL: <https://ap.vaks.gov.ua/publications/ap-vaks-zalyshyla-v-syli-rishennia-pro-zastosuvannia-sanktsiita-stiahnennia-v-dokhid-derzhavy-aktyviv-kolyshnoi-narodnoi-artystky-ukrainy-iaka-pidtrymala-zbroynu-ahresiiu-rf/>

13. Як працюють ІР санкції: УКРНОІВІ зареєстрував за Державою Україна майнові права на дев'ять пісень, що належали Таїсії Повалій. URL: <https://nipo.gov.ua/iak-pratsiuiut-ip-sanktsii-9-pisen/>

Дата першого надходження статті до видання: 06.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026